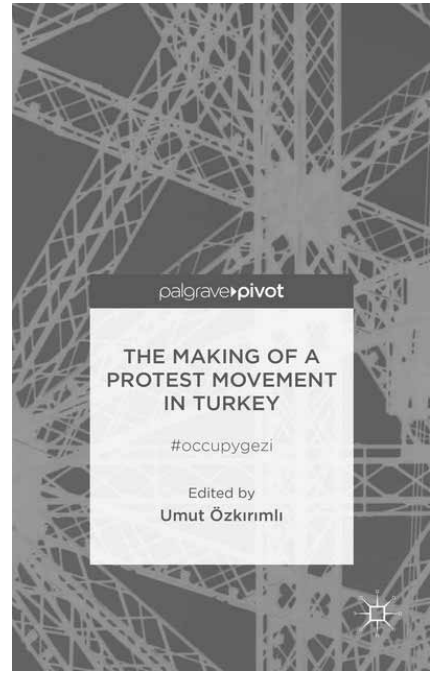

ÖZAY GÖZTEPE

GEZİ DİRENİŞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER
2014, Nota Bene Yayınları Politika Dizisi,
Ankara.

ÜMİT ÖZKIRIMLI

*MAKING OF A PROTEST MOVEMENT IN
TURKEY*
2014, Palgrave Pivot, Londra.

GEZİ YAZININDA GEZİ'NİN TOPLUMSAL TABANI TARTIŞMASI

H. Tarık ŞENGÜL*

Türkiye’de sosyal bilimler yazınında sosyal hareketlerin yakın zamana kadar hak ettiği ilgiyi gördüğü söylenemez. Sosyal hareketlerin siyasal alanda yakın zamana kadar sıkça boy göstermemesi bu ihmalin temel nedeni olarak görülebilir. Ancak son bir kaç yıl içinde bu durumun esaslı biçimde değişmesine şahit oluyoruz.

Geçtiğimiz dönemde, gecekondular alanlarını hedefleyen kentsel dönüşüm projeleri, soylulaştırma uygulamaları, kamusal alanlara yönelik yeni işlevlendirmeler, HES Projeleri, ekolojik ve toplumsal dengeleri alt üst edecek nitelikte büyük ölçekli projeler, yerel ve ulusal düzeyde dikkate değer protesto ve direnişlere yol açarken, akademik çevrelerin bu gelişmelere olan ilgisi de önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak ölçüde artmış bulunuyor. Gezi protestoları ertesinde bu ilginin bir patlamaya dönüştüğünü görüyoruz.

Türkiye’nin alışık olmadığı büyüklükte bir siyasal “olay” olarak Gezi süreci,

bu tür değerlendirmeleri fazlasıyla hak ediyor. Özellikle sosyal hareketler konusunda Türkiye üzerine yapılan çalışmaların yetersizliği nedeniyle Gezi protestolarına yönelik yayınlarda yaşanan “patlama” memnuniyet verici bir gelişme olarak görülmelidir.

Öte yandan, ortaya çıkan bu birikimin sorunsuz olduğu da söylenemez. Yapılan değerlendirmelerin azımsanmayacak bir bölümünün, gerek sürecin üzerinden sınırlı bir zaman geçmesinden kaynaklanan, gerekse sunulan çözümlerinin yüzeyselliği nedeniyle, bu alanda oluşan birikime esaslı bir katkı yaptığı söylenemez. Bununla birlikte, Gezi’den bu yana sınırlı zaman geçmiş olmasına karşın, siyasal alana yönelik yazına önemli katkılar yapan çalışmaların ortaya çıkışı da sevindiricidir.

Bu değerlendirmeye dâhil edilen çalışmaların tercihinde söz konusu birikime yaptıkları katkı önemli olmakla birlikte, değerlendirmeye

* Department of Political Science and Public Administration, METU, Ankara, TURKEY.

alınmayan benzer nitelikte çalışmaların da bulunduğu belirtilmelidir. Ele alacağımız çalışmaların yetkinlikleri yanında, tercih edilmelerinde etkili olan bir başka neden, Gezi sürecine ilişkin tartışmaya açmakta yarar gördüğümüz bazı temel konulara odaklanmış olmalarıdır. Bu nedenle, değerlendirmenin başlangıcında yapılacak tartışmanın merkezine konulan bu boyutların açık hale getirilmesi önemlidir.

Gezi yazını bir bütün olarak değerlendirildiğinde, tartışmaların iki temel sorun etrafında şekillendiği görülmektedir. Birincisi tartışma konusu, Gezi protestolarının beklenmedik bir anda ve büyüklükte ortaya çıkmasının gerisindeki nedenlerdir. Bu tartışmanın devamında çalışmaların yöneldiği ikinci soru ise, Gezi sürecinin faileri kimlerdir sorusudur.

Gerek siyasal nitelikteki değerlendirmelerde, gerekse akademik çalışmalarda bu sorulara verilen yanıtlar iki farklı değerlendirme hattının ortaya çıktığını göstermektedir. Birinci hat, büyük ölçüde post-yapısalcı siyasal kuramın sınırları içinde kalmaktadır. Foucault, Deleuze, Agamben gibi çağdaş kuramcıların iktidar tanımlamasından hareket ederek Gezi protestolarını ele alan bu değerlendirmeler, kapitalizm/neoliberalizm, otoriterlik, devlet merkezli iktidar uygulamaları karşısında, özgürlük sorununu siyasal analizin merkezine koymaktadır. Neoliberalizm ve muhafazakârlığın dayattığı hiyerarşik ve baskıcı iktidar örüntüleri karşısında, Gezi hiyerarşiyi, dikey örgütlenmeleri, bireyin içinde kaybolduğu büyük anlatıları reddedenlerin isyanı olarak tanımlanmaktadır. İkinci grupta yer alan değerlendirme hattı ise, neoliberalizm ve muhafazakârlığın yarattığı düzenin Türkiye’de aldığı özgün biçimi analiz ederken tartışmanın merkezine sermaye birikim süreçlerini koymakta ve bu düzene karşı duranların kimliğine ilişkin değerlendirmelerinde sınıf temelli bir açıklamayı öne çıkarmaktadır.

Umut Özkırımlı’nın derlediği *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi* büyük ölçüde birinci grupta yer alan değerlendirme hattını temsil etmektedir. Diğer yandan, Özyay Göztepe tarafından derlenen *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler* başlıklı kitapta yapılan tartışmaların

merkezinde sınıf kavramı yer almaktadır.

Söz konusu çalışmaların değerlendirmesine geçmeden önce son bir uyarı yapmak gerekiyor. Değerlendireceğimiz her iki çalışma da farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış makalelerden oluşan derlemelerdir. Bu nedenle, her iki derlemede de bu kitaplara attığımız genel çerçevenin dışına belli ölçülerde çıkan makaleler bulunmaktadır. Ancak, her iki kitabın da genel hatları itibarıyla yaptığımız sınıflandırmaya uygun olduğu söylenebilir.

The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi başlıklı kitabın giriş bölümünde Özkırımlı, derlemenin amacını; protestocuların ne tür saiklerle eylemlere katıldığı, AKP’nin niçin protestocuların talepleriyle yüzleşme yerine bastırma yoluna gittiği, toplumsal cinsiyet, beden siyaseti ve mekân konularının bu süreçte nasıl bir rol oynadığı soruları etrafında Gezi sürecinin çözümlemesinin yapılması olarak tanımlıyor. Bir bütün olarak bakıldığında kitabın etrafında döndüğü ana tema demokrasi ve özgürlükler sorunu olarak tespit edilebilir. Bu çerçevede, kitabın bütününe hâkim olan genel kabul iktidarın otoriterleşmesinden kaynaklı uygulamalarının Gezi sürecinin ortaya çıkışının ana nedeni olduğudur.

Kitabın önüne koyduğu sorular yanında, demokrasi ve özgürlük sorununa odaklanan değerlendirmelerin genel çerçevesini anlamak açısından kitabın önsözünün post-yapısalcı siyasal kuramın öne çıkan ismi Judith Butler tarafından yazıldığını vurgulamak gerekiyor. Butler, yaptığı kısa değerlendirmede, neoliberalizmin farklı coğrafya ve zamanlarda aldığı özgün biçimler arasındaki farklara dikkat çektikten sonra, Türkiye’de iktidarın neoliberal politikaların uygulanmasında giderek daha fazla işe koştuğu şiddete işaret ederek, liberal demokrasilerde neoliberalizmle otoriterliğin birlikte yaşayabildiklerini vurguluyor. Protestoculara kamusal alanları ulaşılmaz kılan özelleştirme uygulamaları ile hapisane koşullarında tutsak bedene konulan kamusal mekân erişim yasağı arasındaki benzerliğe dikkat çeken Butler, Gezi sürecini kamusal alan hakkı, reddedilen beden isyanı olarak değerlendiriyor.

Butler'in işaret ettiği noktadan tartışmayı devralan Zeynep Gambetti'nin Gezi'yi beden siyaseti etrafında tanımlayan makalesi, derleme içinde yapısalcılık sonrası siyasal kuramın kavramlarını yaratıcı biçimde kullanan özgün bir katkı olarak öne çıkıyor. Gambetti (2014) Gezi'yi geleneksel siyasal kategoriler etrafında anlamının mümkün olmadığını ön sürmekle kalmayıp, yapısalcılık sonrası kuramın, *enerji, asemblaj, fazlalık ve arzu siyaseti* gibi bir dizi kavramını vücut siyaseti etrafında işe koyuyor. Gambetti (2014) Gezi'yi halk kavramı ya da ortaya koyduğu talep(ler) etrafında anlamının mümkün, ama yetersiz kalmaya mahkûm olduğunu; Gezi'ye katılanların, örgütlü kesimler yanında, binlerce örgütsüz bireyden oluştuğu ölçüde, beden siyaseti etrafında bir kavramsallaştırmanın gerekliliğini vurguluyor. "Direnen bedenler", Deleuze ve Guattari'nin (2004) kavramsal çerçevesinin öngördüğü biçimde, hiyerarşi ve örgütlülüğü reddeden bir yatay siyaseti öne çıkarırken, Gezi bir "boş gösteren" olarak, farklılıklarla bezenmiş bedenlerin yarattığı enerjiyi bir araya getiren ve bütün siyasal sistemi sarsan bir patlama haline geliyor.

Aslı İğsız'ın makalesi hukuki zeminde otoriterleşme yönünde yapılan değişikliklerin yarattığı siyasal olumsuzlukları, neoliberal politikalarla da ilişkilendirerek ele alıyor. Neoliberal politikaların kentlere ve çevreye yönelik saldırılarını somut hükümet uygulamaları çerçevesinde değerlendirmek yanında İğsız (2014), hukuki ve idari düzlemde otoriterleşmeye yönelik uygulamaları da Gezi protestolarının ortaya çıkışını açıklamak amacıyla tartışıyor. Otoriterleşme dinamiklerini anlamak açısından Agamben'in "istisnai durum" kavramı makalenin önemli dayanaklarından birini oluşturuyor (Agamben, 2005).

Michael Ferguson, Türkiye'de ortaya çıkan siyasal kutuplaşmayı sınıf dinamikleri açısından sorunsallaştırması nedeniyle derleme içinde belli ölçülerde ayrışıyor. Ancak sınıf tartışması alışageldiğimiz Marksist çerçeveden farklı olarak Erdoğan'ın formüle ettiği biçimiyle "Beyaz Türk"- "Siyah Türk" ikilemi üzerinden değerlendiriliyor. Ferguson (2014), Erdoğan'ın Gezi ile özdeşleştiği

Beyaz Türkler karşısında, kendisini *Siyah Türk*lerle özdeşleştirmesinin, bu tür bir ayrıştırmanın Osmanlı'dan bugüne taşınan kökenlerine işaret ederek, iktidar lehine işlemediğini öne sürüp, bu stratejinin *Beyaz Türk*leri olduğu kadar *Siyah Türk*leri de iktidardan uzaklaştıran bir söylem kurduğunu öne sürüyor. Tartışmanın ilginç boyutlarına karşın, Erdoğan'ın *Siyah Türk* vurgusunun söz konusu kesimlerin iktidara verdiği desteği azalttığı yönündeki tezi destekleyen herhangi bir verinin sağlanmaması makalenin temel zayıflığı olarak ortaya çıkıyor.

Emrah Yıldız'ın makalesi, Gambetti'nin (2014) sözünü ettiği beden siyasetinde LGBT bireylerinin Gezi sürecinde siyasi bir özne haline gelişi ve bu süreçte diğer kesimlerle geliştirdikleri dayanışmaya Kürt siyaseti çerçevesinde bakıyor. Yıldız (2014), LGBT bireylerinin Taksim'e girerken attığı "Her yer Lice her yer direniş" ya da Kürt hareketinin LGBT bireylerine yönelik duyarlılıklarından öte, ortaklaşmanın kaynağında LGBT bireylerini ve Kürtleri ezmeye yönelen aynı siyasal proje olduğunun altını çizerek dayanışmanın maddi temeline işaret ediyor.

Soli Özel, Gezi etrafında ortaya çıkan mücadele ve talepleri yeni bir vatandaşlık tanımı ve liberal demokrasinin sınırlarının genişletilmesi arayışları olarak tanımlıyor. Bu çerçevede, sınıfsal açıdan Gezi, orta sınıfın beklentileriyle örtüşen bir eksene oturtulurken, muhafazakârlaşma ve neoliberal politikaların bu kesimler üzerinde yarattığı olumsuzluklara da işaret ediliyor (Özel, 2014).

Cihan Tuğal, siyasal kriz dinamiklerini, muhafazakâr siyasal seçkinler arasındaki güç dengesi çerçevesinde ele alıp, Gülen hareketinin AKP iktidarı ile yaşadığı ayrışmayı değerlendiriyor. Tuğal (2014) bu çelişkinin Gülen hareketini siyasal krizi aşmak yönünde bir mecrayı temsil etmediğini; tam tersine son dönemde yükselen otoriterliğin ve Gezi karşıtı tavrın önemli kaynaklarından birinin Gülen hareketi olduğunu öne sürüyor.

Ömür Harmanşah, iktidarın metalastırma ve Osmanlı özleminin çevre ve kentsel kamusal alanlar üzerinde yarattığı tahribattan doğan yerel hareketlenmeleri merkezine koyduğu değerlendirmesinde, yerelden

yükselen Gezi muhalefetine iktidarın yukarıdan inşa edilen “geriye dönük” kentsel ütopyasına ağır hasar verdiğini vurguluyor (Harmanşah, 2014).

Kitaptaki kapanış makalesinde Spyros Sofos, kitabın bütününe hâkim olan bazı temaları tekrar gündeme getiriyor. Gezi bileşenlerinin çok kutuplu, çok boyutlu, lidersiz ve örgütsüz ve iyi tanımlanmamış gündemleriyle sadece iktidarı değil, başta sosyal hareket kuramları olmak üzere alışageldiğimiz kuramsal çerçeveleri de boşa düşürdüğünün altını çizmektedir. Sofos (2014) ayrıca, Gezi sürecinin Kemalizm ve İslamcılık sonrası bir toplumun ortaya çıkışına işaret ettiğini vurguluyor.

Kemalizm ve İslamcılık sonrası yeni toplumdan neyi anlamamız gerektiği sorusu kitapta yanıtlanmayıp, büyük ölçüde okuyucuya bırakılıyor. Gezi sürecinde öne çıkan ve altı çokça çizilen çok kutupluluk, yatay ilişkiler, örgütsüzlük ve lidersizlik gibi nitelendirmeler, Gezi dinamiklerinin geri çekilişi sonrasında, sözü edilen yeni toplumsalın yapısal özelliklerinden çok, Gezi protestocularının bir bölümünün taşıdığı potansiyellere işaret ettiği açıktır. Kitapta yanıt bulmayan temel soru bu tür potansiyellerin, dikey ve güçlü liderlik etrafında örgütlenmiş siyasal hareketler karşısında nasıl varlığını sürdüreceğidir.

Gambetti'nin beden siyaseti üzerine yaptığı vurgu, ironik bir biçimde, protestoların sona ermesinden sonra sıkça dile getirilen “Gezi ruhunun bir bedene kavuşturulması” beklentisindeki bedene karşılık gelmediğine de işaret etmek gerekir. Tam tersine eğer Gambetti'nin analizi doğruysa, Gezi'yi oluşturan bedenlerin doğurduğu yeni siyaset tek bir bedeni en başından reddediyor. Tam da tür bir reddediş toplumsal değişim konusunda post-yapısalcı konumdan bakanların derin bir sessizliğe gömülmesine yol açıyor.

Bu çerçevede dikkat çekici bir boyut, kitabın bütününe sirayet eden biçimde, cinsiyet, beden siyaseti ve mekân vurgusuna karşın, sürecin sınıfsal boyutuna ilişkin değerlendirmelerin hemen hiç yapılamamasıdır. Orta sınıf vurgusunun öne çıktığı durumlardaysa, bu kategori muğlak bir içerikte kullanılmakta, kapitalist üretim ilişkilerinden çok, devletle girilen

özgürlük ilişkisi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Öte yandan, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler* Gezi ruhuna beden arayışında olanları bir araya getiren bir derleme olarak öne çıkıyor. Derlemenin birinci bölümü ağırlıklı olarak Marksist kuramcı ve aktivistlerin Gezi protestolarının sınıfsal dinamiklerine işaret ettiği söyleşi ve makalelerden oluşuyor. Bu bölümde yer alan değerlendirmelerinde Korkut Boratav, Ahmet Tonak, Ergin Yıldızoğlu, Mustafa Sönmez ve Fuat Ercan, Gezi direnişini sermaye birikim süreçleri ve sınıf dinamikleri açısından sorunsallaştırıyorlar.

Korkut Boratav Gezi direnişini orta sınıf isyanı olarak gören yaygın görüşe karşı, orta sınıf terimini reddederek değerlendirmesine başlıyor. Protestocular arasında mavi yakalı emekçilerin de bulunduğu dikkat çeken Boratav (2013), protestolara yoğun biçimde katılan öğrenci gençliğin nesnel konumları itibarıyla geleceğin işçi sınıfına ait olduklarını vurguluyor. Hizmet sektöründe çalışan protestocular da doğrudan doğruya işverenleri için artık değer yaratıkları ölçüde işçi sınıfının parçası olarak görülürken, orta sınıf olarak değerlendirilebilecek tek kesimin bağımsız profesyonel gruplar olduğu vurgulanıyor. Ancak bu kesimin de “kapkaççı kapitalizm” karşısında, işçi sınıfına katılarak, Gezi isyanında yer aldığı tespitini yapan Boratav'a göre, ortaya çıkan durum, “olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırıdır”.

“İşyanın Sınıfları” başlıklı değerlendirmesinde Ahmet Tonak, Boratav'ın değerlendirmelerine kuramsal derinlik kazandırıyor. Tonak'a (2013) göre, işçi sınıfını tanımlayan ana belirleyici üretim araçlarının sahipliği olduğu ölçüde, başka düzeylerde çok heterojen görünen Gezi protestocuları emeğiyle geçimini sağlayanlar olarak berraklaşmaktadır. Dahası kendiliğinden bir sınıf hareketi içinde sokaklara dökülen bu kesimler, direniş sürecinde sınıfın (kafa ve kol emekçileri ayrımı gibi) içsel bölünmelerini de ortadan kaldırmışlardır.

Yalçın Bürkev orta sınıf kavramını reddetmemekle birlikte, isyanın başını çeken bu kesimin kaybeden yani proleterleşen orta sınıflar olduğunu vurguluyor ve bu sınıfların, “ara

sınıf olma özelliklerini yitirerek işçi sınıfına dâhil" olduklarını öne sürüyor. Nihai olarak Bürkey'de (2013), Boratav ve Tonak'ın tezini paylaşan bir değerlendirmeye, Gezi direnişinin toplumsal tabanı konusunda işçi sınıfına işaret ediyor.

Ergin Yıldızoğlu, kapitalizmin mali krizi ve yol açtığı işsizliğe işaret ederek başlayan değerlendirmesinde, Gezi protestolarının en dinamik bileşeni olan gençliğin bu süreçten esaslı bir biçimde olumsuz etkilediğini vurguluyor. Yıldızoğlu (2013), genç kesimin ekonomik devreler içindeki yerine bakılmadığı ölçüde "gençler boş bir kavramdır" sonucuna varıyor. Gezi olayına katılan kitlelere yönelik kullanılan "orta sınıf" kavramına yönelik benzer bir şüpheciliği dile getiren Yıldızoğlu, orta sınıf vurgusunun işçi sınıfının varlığını gizlemenin bir aracı haline geldiğini öne sürüyor.

Derlemede buraya kadar ele aldığımız yazarların işçi sınıfı vurgusu yanında bir diğer ortak özelliği, neoliberalizmin tahribatına yaptıkları vurgudur. Buna karşın, Gezi protestolarının ortaya çıkışında önemli rolü olduğu konusunda yaygın görüş birliği bulunan muhafazakârlığa hemen hiç değinmemeleri de bu yazarların bir diğer ortak tavrı olarak izlenmektedir. Bu konudaki stratejik sessizliği Mustafa Sönmez ve Fuat Ercan'ın değerlendirmeleri bozuyor. Sönmez (2013), muhafazakârlık meselesini bir kültürel kategoriden çok bu kesimlerin sermaye birikim süreçlerine eklemlenmiş biçimi açısından tartışırken, Ercan (2013) muhafazakârlığı ve otoriterleşme eğilimlerini sermaye birikim süreçlerine boyun eğdirerek incelemeye, ilişkiyi bir yaklaşımı öne çıkararak karşı çıkıyor.

Derlemede yer alan çok sayıda makalede Gezi'nin toplumsal tabanına ilişkin olarak işçi sınıfına yapılan vurguya karşın halk kavramının kullanılmaması ilginç bir seçiciliğe işaret ediyor. Halk kavramına sistematik biçimde vurgu yapan Yasemin Özdek'in makalesi bu konuda diğerlerinden ayrışıyor. Özdek (2013), Gezi protestolarını bir halk hareketi olarak betimlerken, parlamenter demokrasinin krizi karşısında, Gezi protestolarının doğrudan demokrasi yönünde sağladığı olanakları tartışmaya açıyor.

Gezi sürecinin yaratabileceği yeni katılım biçimlerini sorunsallaştırması, Özdek'in makalesinin bir başka ayrılan özelliği olarak öne çıkıyor. Devlet ve sermaye egemenliğinin karşısına halk egemenliğini başka ülkelerin tarihsel deneyimlerinden de yola çıkarak vurgulayan Özdek'in Gezi deneyiminin ipuçlarını verdiği yeni katılım biçimlerinin geleceğe nasıl taşınabileceği sorusuna derinlikli bir yanıt sağladığı söylenirse de, bu yönde bir tartışmaya işaret etmesi kendi başına önemli bir katkıya işaret ediyor.

Gezi Direnişi derlemesinin ikinci bölümü Dünya Gözüyle Gezi Direnişi başlığını taşıyor. Bu bölümde James Petras ve Micheal Löwy gibi Marksist düşünürlerin Gezi'nin işaret ettiği antikapitalist karşı çıkışı küresel boyutta nasıl ele alınması gerektiğine yönelik değerlendirmeler yapıyorlar. Bu bölümde Orta Doğu açısından da direniş sorununu tartışıldığını görüyoruz.

Gezi protestocularının sınıf aidiyeti konusunda adresi işçi sınıfı olarak gösteren yaklaşımların akıllarına getirmedikleri soru bütün protestolara ve ardından gelen yolsuzluk soruşturmalarına karşın AKP iktidarını yerel seçimlerde başarıya taşıyan %50'nin sınıf aidiyetidir. Gezi protestocularının sınıf aidiyetlerine yönelik kullanılan ölçütleri kullanırsak, iktidara destek veren toplumsal tabanın da aynı işçi sınıfına mensup olduklarını söylemek mümkündür. Bu durumda, toplumsal taban açısından bakıldığında, Türkiye'de iktidar mücadelesinin işçi sınıfı içinde ortadan bir çatlağa yol açtığını da söyleyebiliriz. Bu örnek açıkça göstermektedir ki, bir siyasal süreç olarak Gezi'yi anlamak konusunda katılımcıların sınıf profili üzerine yaptıkları vurgu, protestoların da içinde şekillendiği siyasal dinamiklerini anlamak konusunda yetersiz kalmaktadır.

Bu yetersizlik kendini en başta kitabın kurgusunda gösteriyor. "Toplumsal Hareketler ve Diğer Boyutlarıyla Gezi Direnişi" başlığını taşıyan üçüncü bölümde ele alınan LGBT'li direnişi, kadınların bu süreçteki rolü, Çarşı, Medya boyutu, Sanat gibi başlıkların etrafında yapılan tartışmalarla, birinci bölümde sınıf kavramı etrafında yapılan değerlendirmeler arasında herhangi bir bağlantı ya da etkileşimin

sağlanmadığını görüyoruz. Bu bölümde yapılan tartışmalar bölüm başlığının öngördüğü gibi Gezi direnişinin “diğer boyutları” olarak ayrıksı bir yerde duruyor.

Ele aldığımız iki kitabın kendi sorunsalları çerçevesinde değerlendirilmesinden öğrenilebilecek çok şey olduğu şüphe götürmez. Öte yandan bu iki çalışmanın birlikte düşünülmesi üzerinden çok daha fazlasının elde edilebileceği söylenebilir.

The Making of a Protest Movement ve Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler'in ortak noktası kuşkusuz Gezi direnişi üzerine yazılmış olmaları. Ne var ki bu ortak tema ötesinde ortaklıklar bulmak bir hayli zor. *Protest Movement*, değerlendirmenin başında da değindiğimiz gibi, Gezi'yi özgürlük ve demokrasi sorunu etrafında sorunsallaştırıyor ve bunu yaparken büyük ölçüde post-yapısalcı siyasal kuramdan besleniyor. Öte yandan *Gezi Direnişi* özgürlük ve demokrasi sorununu dışlamasa bile, Gezi sürecine yaklaşırken büyük ölçüde neoliberal birikim süreçlerinin sınıfsal boyutu üzerine odaklanıyor. Birinci çalışma, Gezi sürecinin faileri olarak heterojenliklerle nitelenen özgürlük arayışındaki bireylere ve vücutlara işaret ederken, diğer çalışmada Gezi'nin faili olarak işçi sınıfı bileşenleri öne çıkıyor. Birinci çalışma direnen bedenlerin kalıplara sığmayan, hiyerarşiyi reddeden, örgütlü olmaktan kaçışını kutlarken, ikincisi bu eğilimleri ortaklaştıracak bir gösterge olarak sınıf aidiyetlerini öne çıkarıyor.

İlk bakışta aynı gerçekliğe bakan ve çok farklı sonuçlara ulaşan bu iki çizgiden birinin (ya da ikisinin birden) yanılğı içinde olabileceği akla gelse de, daha karmaşık bir durumla karşı karşıya olduğumuza şüphe yok. Şu bir olasılık ki bugün siyasal alanın işleyişinde iki farklı siyaset tarzı bir arada, yer yer birbirleriyle çatışıp, yer yer etkileşerek, Gezi sürecinde olduğu gibi, kendilerini yeniden üretiyorlar. Kurumsal siyasal alanın siyasal partilerinden, sendikalarına, temsili demokrasiden hiyerarşik örgütlenmeye kadar uzanan birincil siyaset tarzı karşısında, bireyde temellenen, hiyerarşileri ve kurumsallığı reddeden ikincil siyaset tarzının ortaya çıkış ve güçlenişine şahit oluyoruz. Diğer bir anlatımla, tartıştığımız iki kitapta temsil edilen

metodolojik, kuramsal ve epistemolojik pozisyonlarının yaşamda ontolojik bir karşılığı var. Bu çerçevede her iki kitap da kendi tercihleri çerçevesinde toplumsal kendi seçtikleri kesit üzerinden okuyorlar; diğerini görmeme pahasına da olsa!

Tam da bu çerçevede, her iki çalışmanın da Gezi protestolarının popülist bir siyaset mantığını öne çıkardığını görmezden gelmesi not edilmesi gereken bir diğer boyut olarak öne çıkıyor. Bu ihmal belki de aynı gerçeklik üzerine bu derece farklı ve uzlaşmaz siyasal çözümler yapılabilmesine olanak sağlayan stratejik bir tercih olarak görülebilir.

İncelenen Kitaplar:

GÖZTEPE, Ö., ed. (2013) *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, NotaBene, Ankara.

ÖZKIRIMLI, U., ed. (2014) *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, Palgrave MacMillan, Londra.

İncelenen Makaleler:

GAMBETTİ, Z. (2014) Occupy Gezi as Politics of the Body, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmı, Palgrave MacMillan, London: 89-102.

İĞSİZ, A. (2014) Brand Turkey and the Gezi Protests: Authoritarianism in Flux, Law and Neoliberalism, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmı, Palgrave MacMillan, London: 25-49.

FERGUSON, M. (2014) White Turks, Black Turks and Negroes: The Politics of Polarization, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmı, Palgrave MacMillan, London: 77-88.

YILDIZ, E. (2014) Cruising Politics: Sexuality, Solidarity and Modularity after Gezi, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmı, Palgrave MacMillan, London: 103-120.

ÖZEL, S. (2014) A Moment of Elation: The Gezi Protests/Resistance and the Fading of the AKP Project, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmı, Palgrave MacMillan, London: 7-24.

TUĞAL, C. (2014) Glenism: The Middle Way or Official Ideology?, *The Making of*

- a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmılı, Palgrave McMillan, London: 50-64.
- HARMANŞAH, Ö. (2014) Urban Utopias and How They Fell Apart: The Political Ecology of Gezi Park, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmılı, Palgrave McMillan, London: 121-133.
- SOFOS, S. (2014) In Lieu of Conclusion: Rallying for Gezi, or Metaphors of Aporia and Empowerment, *The Making of a Protest Movement in Turkey: #occupygezi*, ed. U. Özkırmılı, Palgrave McMillan, London: 134-141.
- BORATAV, K. (2013) Olgunlaşmış Bir Sınıfsal Başkaldırı: Gezi Direnişi, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 15-20.
- TONAK, A. (2013) İsyanın Sınıfları, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 21-28.
- BÜRKEV, Y. (2013) Sınıf, Toplumsal Muhalefet ve Siyasal Rejim Açısından Haziran İsyanı, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 29-44.
- YILDIZOĞLU, E. (2013) Gezi "Olayı"nın Sınıfı, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 55-66.
- SÖNMEZ, M. (2013) Tahrir de Taksim de Özgürlük İstiyor!, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 73-88.
- ERCAN, F. (2013) CAMİ ve AVM'nin İttifakından KIŞLA'ya, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 89-110.
- ÖZDEK, Y. (2013) Haziran Direnişi ve Doğrudan Demokrasi, *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, ed. Ö. Göztepe, NotaBene, Ankara: 111-126.

Başvurulan Kaynaklar

AGAMBEN, G. (2005) *State of Exception*, Chicago University Press, Chicago.

DELEUZE, G. ve F. GUATTARI (2004) *Anti-Oedipus*, Continuum, Londra ve New York.